

essay

De mens is niet goed Thomas Merton als slijpsteen voor je geest

DOOR TJERK DE REUS

Thomas Merton was dan wel kloosterling, maar hij hoorde tegelijkertijd bij de wereld, legt hij uit in *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer*.

Thomas Merton voor de kluis in de kloostertuin van Gethsemani. De trappist is een van de invloedrijkste katholieke schrijvers van de twintigste eeuw. | Foto: CNS Photo - Merton Legacy Trust & Thomas Merton Center at Bellarmine University

Je bezighouden met het leven en werk van Thomas Merton (1915-1968) is eigenlijk altijd aangenaam, interessant of inspirerend. Merton was aimabel, die indruk krijg je uit de biografieën die over hem verschenen. Maar je proeft het ook in zijn boeken, waarin hij vaak een persoonlijke toon aanslaat. *Bespiegelingen van een schuldige toeschouwer*, uit 1966, is er een goed voorbeeld van.

Lezend in deze bespiegelingen vergeet je geen moment dat het Merton is die aan het woord is, en dat heeft het boek ook nodig. Want de observaties en opinies zijn heel divers. “Ik heb gehoord dat het maar tweehonderdvijftig duizend dollar kost om een waterstofbom te maken”, noteert hij ergens cynisch. “Hebben we ooit eerder zo’n koopje gehad?” Een bladzijde verder lees je: “Het is de moeite waard om Tertullianus te lezen – net als Nietzsche –, ook wanneer hij het helemaal bij het verkeerde eind heeft.”

Het is te danken aan de inspanningen van Willy Eurlings en de Nederlandse ‘Thomas Merton-vrienden’ dat *Bespiegelingen* nu opnieuw in het Nederlands is verschenen. Een Nederlandse vertaling verscheen al in 1969, maar dit is een lastig verkrijgbare uitgave, de oplage zal niet heel hoog zijn geweest. Toch laat dit boek een heel interessante Merton zien. Het specifieke karakter

ervan hangt samen met Mertons levensloop. In de jaren zestig raakte hij steeds meer betrokken bij de wijde wereld buiten de muren van het trappistenklooster Gethsemani, in de Amerikaanse staat Kentucky.

OMMEKEER

In het jaar waarin zijn boek verscheen, vertelde Merton in een tijdschrift over zijn ommekeer. Met zelfspot zegt hij dat hij zo’n beetje het “stereotype” was geworden van “een wereld-ontkennende contemplatieve geest”. Met de nodige zelfkritiek stelt hij vast dat hij in zijn eerste tijd als monnik “hoogmoedig neerkeek op New York, spuwde op Chicago en schopte tegen Louisville, en op weg ging naar het eenzame woud, met Thoreau in de ene broekzak en Johannes van het Kruis in de andere, de Bijbel openhoudend bij het boek Apocalyps”.

In *Bespiegelingen* is dat allemaal anders. Merton laat de hele wereld binnenkomen in zijn geest, hij reflecteert erop en peinst erover: van moderne tractors tot protestantse theologie. Hij is ervan overtuigd dat het leven altijd een grote inzet vraagt, van je hele persoonlijkheid, met een besef van verantwoordelijkheid.

Dat kenmerkt ook zijn denktrant. De ergste verleiding, vindt hij, “is gewoon om het vragen en zoeken

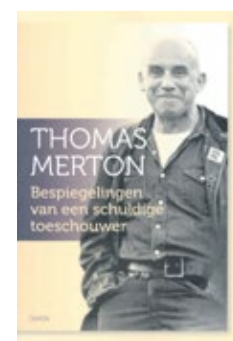
op te geven”. En precies dat zag hij nogal eens in het klooster. “Alles aan je oversten overlaten in dit leven en aan God in het volgende”, wat echter “niets is dan verholde wanhoop” en “een weigering om te leven”. Nu motiveert hem “een heel essentiële hoop die in het heden thuishoort en die gebaseerd is op de nabijheid van de verborgen God en van zijn Geest hier en nu”. Dit betekent ook een nieuwe betrokkenheid op de wereld, in haar wel en wee. “Waarachtig katholiek zijn” is “zich kunnen inleven in de problemen en vreugden van allen, allen begrijpen en alles zijn voor allen”.

Vlak daarvoor vertelt Merton dat hij “diep geroerd” is door de memoires van Pieter Van der Meer de Walcheren “die hij me heeft gestuurd”. Van der Meer had op het schutblad geschreven dat hij een “verre broeder” is, “die echter niettemin heel dichtbij is”. “En dat is zeker waar”, bevestigt Merton, die aansluitend schrijft over Léon Bloy, die hij graag las, en over Jacques en Raïssa Maritain, aan wie hij goede herinneringen heeft. Het is een korte bespiegeling, waarop een gedeelte over God in het hier-en-nu volgt.

Dat kenmerkt hem: als mens moet je niet wegvlugten uit je begrensde bestaan, maar afgestemd raken op “de eenvoudige vreugden van het leven”, die “door God in de natuur zijn geplant”. Dat betekent tegelijk de dingen van leven niet verafgoden: “Mogen we zuiver blijven te midden van alles wat vergankelijk en onbestemd is”, schrijft hij. “Keer terug naar de Ontzaglijke, de Eerste, de Bron, de Onbekende, naar Hem die bemint en weet, naar de Zwijgende, de Barmhartige, de Heilige, naar Hem die alles is.”

Maar die terugkeer is bij Merton tegelijk ook altijd terugkeer naar het echt menselijke, naar de ware humaniteit. Die zag hij bedreigd in de moderne tijd, bijvoorbeeld in de rasant tegenstellingen in de Verenigde Staten. “Het is een sterke emotionele behoefte geworden van de blanke”, observeerde hij, “om de zwarte de schuld te geven (en in het verlengde daarvan de communist, de vreemde onruststoker enz.)”.

Maar dat probleem is niet alleen iets van blanke Amerikanen uit de middenklasse: niemand bezit een volstrekt zuivere ziel. Het idee van de moderniteit dat de mens ‘goed’ is, is volgens Merton “de grootste religieuze ramp voor een gemeenschap”. Het “cruciale probleem” is “de bekering van de goeden tot Christus”. En zo keert de ruime denkbeweging steeds weer terug bij hemzelf. En bij de lezer, die aan dit boek zijn geest kan slijpen. ●

Thomas Merton,
Bespiegelingen van een
schuldige toeschouwer

Uitgeverij: Damon
Pagina's 368 | € 29,90
ISBN 978 94 63402 83 5